

Cercar documents ▶

Cercar

per títol

per autor

Cerca temàtica

DOCUMENTS RELACIONATS

LA DIADA DE LA TRUITA
AMB SUC D'ULLDEMOLINS

ESPERIT DE VI, ESPERIT
DE FESTA

LA TRONADA DE REUS

PETIT CANÇONER DE LA
FESTA MAJOR DE REUS

LA FESTA DE SANT ANTONI
A REUS

COQUES I JOTES, LA
FESTA AL PRIORAT

SANT JORDI: DE LA LLEGEN
DA A LA FESTA

*–A tots la portes la lliçó guerrera,
Sant galant. Sant armat,
que per cimera dus la primavera.*

CLEMENTINA ARDERIU

Introducció

Sant Jordi, una festa que no figura en el calendari laboral, és considerada per molts com l'altra festa nacional de Catalunya. Tot i que el patronatge de sant Jordi sobre l'estament militar ve de temps medievals, la popularització de la festa és prou més tardana i cal situar-la històricament a finals del segle XVIII. El catalanisme conservador i catòlic de final de segle XIX farà de la festa de Sant Jordi una diada d'exaltació patriòtica. Amb el pas dels anys, la festa incorporarà nous components, roses i llibres, i esdevindrà durant el franquisme una celebració de reivindicació cultural i política. Sant Jordi és avui una festa popular.

El que acabem d'explicar sobre aquesta festa ens porta a la següent reflexió. Si comparem la tradició d'aquesta festa amb la d'altres, com el carnaval, Nadal o Sant Joan, amb més de mil anys de celebració, ens adonarem que allò que avui considerem tradicional pot haver-se conformat en un moment determinat de la història més o menys recent. I en cara, si fem referència a costums d'aquesta festa, com el regal d'un llibre o d'una rosa, que són molt més moderns, podem veure com la tradició pot haver-se creat fa poc. Tot plegat, podem considerar que la tradició és –si fa no fa– només una percepció: allò que un grup social, una comunitat o un país consideren col·lectivament, en un moment donat, que forma part del seu bagatge cultural històric. Per això, la tradició no és estàtica: canvia, evoluciona, incorpora nous elements, o en perd d'altres, amb el pas del temps.

La llegenda

La llegenda de sant Jordi ens ve explicada en força versions. La primera versió de la vida llegendària del sant va ser popularitzada per la Llegendà Àuria, que va tenir una gran acceptació i difusió a l'edat mitjana, amb dues parts ben diferenciades: d'una banda, l'enfrontament amb el drac, i de l'altra, el seu martiri. La primera és la que ha recollit el nostre llegendari i ha fet seva.

El tema de la lluita d'un heroi amb un monstre és una constant en la mitologia de tots els temps. Tot tipus de bèsties ferotges i meravelloses són vençuts per guerrers moguts per tot tipus d'ideals: el rescat de donzelles, el guany d'un tresor o d'un objecte màgic... El tema, recreat tothora per la literatura de fantasia èpica, segueix ben viu als nostres dies. Pel que fa a casa nostra, la tradició catalana situa l'acció de la llegenda del sant molt a prop de la nostra comarca, a la Conca de Barberà, concretament, a Montblanc, i segons

recull Joan Amades, al seu *Costumari català*, diu així:

Fa molt de temps, un drac enorme assolava Montblanc i els seus voltants. Tothom vivia en gran terror, ja que no hi havia dia que el drac no fes alguna malifeta. Finalment, es va decidir donar-li cada dia per menjar una persona per tal d'aplacar la seva fúria i guanyar-se el seu favor. La víctima era escollida per sorteig entre tots els habitants, però vet aquí que un dia l'escollida fou la filla del rei, que era una princesa jove, gentil i molt bonica, com no n'hi havia cap altra, i tothom va sentir molt haver de lliurar-la a la fera. Fins i tot es presentaren voluntaris per substituir-la, però el rei no ho va acceptar de cap manera, doncs deia –en un acte de democràcia avant la lettre– que tant era la seva filla com qual sevol altre dels seus súbdits. Així, la donzella sortí de la ciutat i s'encaminà cap al cau de la fera. Però, vet aquí que, de sobte, va aparèixer un jove cavaller, muntat en un corser blanc i amb una armadura daurada i lluent, que després de tranquil·litzar-la va escometre el drac i d'una llançada el va malferir, i després de lligar-lo pel coll el donà a la princesa perquè el portés a Montblanc, tot mansoi, on l'esperava tot el poble, que havia seguit la lluita des del capdamunt de les muralles i celebrava ple de joia la fi dels seus patiments. El cavaller no era altre que sant Jordi, que s'havia presentat, per manament diví, per deslliurar la ciutat d'aquell estrall tan terrible.

La seva celebració històrica

El culte a sant Jordi es fa rellevant a Occident a partir de les croades, gràcies, sobretot, al miraculós ajut que, segons creença generalitzada entre els cavallers medievals, el sant cavaller havia proporcionat a les hosts cristianes.

La seva festa es popularitzà, a Catalunya, al segle XVIII. Fins aquest moment, com ja hem explicat a la Introducció, la festa, corresponent als cavallers, era celebrada, fonamentalment, per l'aristocràcia barcelonina. Es feia una funció solemne a la capella del Palau de la Generalitat i, en el passeig del Born, els cavallers realitzaven llurs torneigs en que les dames eren obsequiades amb roses i altres flors. Segons diversos autors, a finals del segle XVIII, en suprimir-se les institucions de govern català i obrir-se al públic la capella de Sant Jordi, la festa perdé el seu caràcter oficial i esdevingué molt més popular.

Certament, la manca de devocions locals específiques sembla confirmar aquesta apreciació. En tot el bisbat de Tarragona, per exemple, només coneixem dues poblacions on la festa té tradició històrica: Ardenya, al Tarragonès, poble del qual n'és el patró, i Albarca, al Priorat, que la celebra com a festa votada, és a dir, acordada per la població, de ben segur al segle XVIII, per tal de posar-se sota la protecció del sant i que aquest deslliurés persones i ramats de les picades d'escurçons i escorpins –advocació gens estranya si considerem que el sant és representat sempre com a occidors del drac o de la serp. Aquest dia, la gent d'Albarca feia un aplec a l'ermita de la Mare de Déu de Montsant. També tenim notícies d'altres romiatges en aquesta data, als segles XVII i XVIII, a altres poblacions de la comarca, com la Morera de Montsant i Ulldemolins. Amb tot, i pels motius ja esmentats en començar aquest apartat, les referències de celebracions populars de la festa, anteriors al segle XIX, són ben poques.

Pel que fa a Reus, una única notícia, datada el 20 d'abril de 1670, ens informa d'unes pregàries per la manca d'aigua a l'ermita del Roser, en què treuen la relíquia de sant Pere, que el Consell de la vila vol «ques fassa per lo dia de dimecres primer vinent que serà als 23 dia de Sant Jordi». Tot i ser coneguda, això no ens ha de fer suposar l'existència de pregàries anyals a l'estil de les que hem anotat al Priorat. De fet, la documentació ens mostra que es tracta de processons de data variable, segons les necessitats del moment. Podem suposar que també a Reus, com en altres poblacions de Catalunya, la devoció al sant es va popularitzar a començaments del segle XIX. A mitjan d'aquest segle, la festa era coneguda i celebrada amb una fira a l'ermita del Roser. L'historiador reusenc Andreu de Bofarull anota, cap al 1850: Cierran este mes [abril] dos santos, que son San Jorge, cuya imagen ecuestre se venera en la ermita de Nuestra Señora del Rosario, con su feria de

pastas y frutas; y el otro es San Prudencio (...). Efectivament, el sant comptava amb al tar propi a l'ermita de la Mare de Déu del Roser, però no sabem des de quin moment. En els inventaris que es coneixen dels segles XVI i XVII, no hi apareix. Diversos testimonis de la segona meitat del segle XIX ens confirmen que es tractava d'una imatge a cavall. Als anys trenta d'aquest segle consta que s'hi venerava una relíquia del sant. El buidat de la premsa de la segona meitat del segle XIX ens mostra que celebració religiosa sembla tenir continuïtat, amb misses a primera hora del matí. Pel que fa a la fira esmentada per Bofarull, no en tenim més notícies.

Sant Jordi, festa patriòtica

El catalanisme farà de la festa, en acabar el segle XIX, una diada d'exaltació patriòtica. Pel que fa a Reus, podem assenyalar com a inici d'aquesta etapa la celebració de 1895, any en què comencen a organitzar-se actes d'afirmació regionalista. A partir d'aquell any, els actes religiosos a l'ermita del Roser adquireixen especial solemnitat, amb el guarniment de l'altar i l'ofici cantat, i l'Associació Catalanista organitza, al vespre, un sopar, amb intervencions de marcat caràcter ideològic. A la tarda, la festa té un caire més popular i són molts els veïns de la ciutat que s'apropen a l'ermita.

Primavera: la flor, la rosa

L'origen del costum de regalar una rosa a les noies sembla que cal cercar-lo, segurament, en les fires de flors que se celebraven a Barcelona, en els carrers del voltant del palau de la Generalitat, especialment la fira de roses, o dels enamorats, datable entre final del segle XVIII i començaments del XIX. A aquesta fira acudien les parelles de promesos, de nuvis i els casats de poc temps, i era molt corrent que ells fiessin les seves companyes amb un ram d'aquesta flor. Aquest és, sense cap mena de dubte, un costum de ciutat que connecta amb un costumari més general, relacionat amb les flors i propi d'aquest període de l'any, però bé que no exclusivament de la festa de Sant Jordi. Coneixem diversos costums tradicionals que, en temps de primavera, fan referència a les roses o al fet de festejar les noies amb flors: enramades pels carrers per la creu de maig o el Corpus, festes en què les noies surten de casa seva amb rams de flors, aplecs a la muntanya per anar a collir una planta determinada...

De fet, Sant Jordi és la festa que tanca el cicle d'entrada de la primavera, unint alhora uns components que li vénen de l'origen llegendari i guerrer del personatge del sant amb altres de la seva condició de festa d'arribada de la primavera.

En la premsa reusenca de finals del segle passat trobem algunes referències a la celebració d'aquesta fira i hem de suposar que, com en altres indrets, el costum d'associar un a rosa a la diada del sant cavaller ens arriba de Barcelona.

A Reus, en els primers anys del segle actual, la celebració religiosa de la diada es trasllada al diumenge següent, amb missa a l'ermita del Roser. La festa «de tots els catalans creients, de tots els catalans catòlics», com la qualifica la premsa, compta amb la presència de les autoritats locals i de les representacions de les entitats. Unes noies de la comissió organitzadora, segons un costum arrelat des dels darrers anys del segle XIX, regalen als assistents ramets de roses i flors, cosa que dona a la festa un sabor propi de les costumbres de nuestra tierra catalana, segons la premsa del moment.

Dictadura i República

Durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera es prohibeix la festa. Més enllà de l'estricta commemoració religiosa, a Reus, no és fins al 1930 que es torna a celebrar. Mentrestant, la Cambra Oficial del Llibre de Barcelona havia instaurat, el 1926, la «Diada del II

ibre», en commemoració de la data de la mort de Cervantes i de Shakespeare. Aquesta celebració, nascuda a partir d'uns referents foranis, serà ràpidament assimilada des de la reivindicació del llibre en català. D'aquesta forma, la diada del llibre aporta un nou contingut a la celebració.

El 1931, tot just instaurada la Segona República, la festa rep una nova embranzida. En aquest moment ja se celebra a Reus la festa del llibre. Aquest any, la Llibreria Nacional i Estrangera, del reusenc Salvador Torrell Eulàlia, ja anuncia la venda de llibres, en aquest dia, amb un 10% de descompte sobre el seu preu habitual. Després de la missa a l'ermita del Roser es reparteixen roses beneïdes i, a la tarda, hi ha venda de llibres, i l'Orfeó Reusenc realitza el seu habitual concert. L'any següent, la llibreria del Torrell de Reus munta una parada de llibres al carrer i anuncia que «durant aquest dia l'esmentada casa obsequiarà els seus favoreïdors amb uns llibres (...)». També en aquests anys comencen a presentar-se llibres a l'entorn de la diada i s'organitza la signatura d'exemplars a càrrec d'autors locals.

La festa mantindrà aquest caire durant els anys de la República, tot i que la situació social es farà notar segons els anys. Mentre que la diada del llibre se celebra el mateix dia de sant Jordi, feiner, la festa religiosa i els actes del catalanisme conservador tenen lloc el diumenge. El 1934, la Lliga celebra la diada amb una missa i un gran acte patriòtic al seus locals. Aquell mateix any, però, es produeixen diversos incidents al carrer. La festa arriba així fins a l'ensulsiada de 1936.

La festa durant el franquisme

Després del parèntesi de la guerra, la diada del 23 d'abril se celebra com a Día del libro español, amb l'única referència de l'aniversari de Miguel de Cervantes, amb concursos literaris als Instituts de Batxillerat i programes de ràdio. Als anys quaranta, les llibreries reprenen la pràctica de venda de llibres al carrer. Les llibreries que volen muntar parada amb motiu del Día del libro han de fer-ho posant la bandera espanyola.

L'any 1960, a Reus, es munta per primer cop una parada, només amb llibres en català, als porxos de la plaça del Mercadal. Aquest fet assenyalarà l'inici d'una etapa, que arriba fins a l'actualitat, en què la festa es consolida plenament com una celebració popular que té en la venda de llibres i roses a la plaça del Mercadal el seu acte central. La iniciativa va ser de l'Amadeu Abelló, que aleshores col·laborava amb la Difusora General, promoguda des de Barcelona per Joan Ballester i Santiago Albertí, entre d'altres, fent una tasca de difusió del llibre en català casa per casa. L'any 1959 s'havien muntat un seguit de parades a Barcelona. La parada de l'any 1960 comptà amb la col·laboració de l'Agrupament Escolta «Montsant». L'Amadeu Abelló va mantenir aquesta parada durant sis anys, fins al moment en què les llibreries van començar a ser presents a la plaça. Efectivament, el 1965 es crea la Llibreria Gaudí que, des del primer moment, és present al Mercadal amb una parada de llibres, només en català, la diada de Sant Jordi.

La festa ha tingut, així, durant aquests anys i fins a l'actual període democràtic, un component de reivindicació cultural i política del país que s'ha fet explícit en diversos moments: campanya per l'estatut d'autonomia, per la llibertat d'expressió...

La diada a Reus, avui

Seria llarg fer esment del conjunt d'activitats culturals, principalment les presentacions de llibres, que s'organitzen cada any al voltant de la diada de Sant Jordi. Cal apuntar també l'organització d'activitats musicals, concerts i actuacions de carrer.

Pel que fa a la diada, compta amb una ballada de sardanes, a la tarda. El 1982, la primera colla castellera local, els Xiquets de Reus, estrena camisa a la plaça amb motiu de la seva

actuació a la diada. Des d'aquest any, els castells han estat presents a la festa, afegint-s'hi darrerament la nova colla, els Ganxets de Reus. Aquell mateix any, en commemoració del cinquantenari del Diccionari general de la llengua catalana, de Pompeu Fabra, es va construir un llibre gegant que ocupava el centre de la plaça.

El drac, personatge vinculat llegendàriament al sant, ha estat un personatge que ha participat freqüentment a la festa. L'any 1975, l'Escola-Taller d'Art va impulsar la construcció d'un drac gegantí, amb caixes de cartró, que ocupà bona part de la plaça. En anys següents, es representà la llegenda del sant cavaller, a càrrec de grups d'animació i teatre de carrer –per exemple, Taronjada Natural, el 1979– existents a la ciutat. Entre 1986 i 1990 s'organitzen diverses trobades de dracs i cuques, fets per nens de diverses escoles de la ciutat; la convocatòria anava a càrrec de la regidoria d'Ensenyament de l'Ajuntament de Reus i de Carrutxa. Aquesta entitat programa, des del 1988, una mostra en què cada any convida un drac festiu d'una població de Catalunya i munta l'exposició el drac: la bèstia meravellosa. Han vingut a Reus els dracs de Vilafranca del Penedès, de sant Roc, de Tarragona; de Banyeres del Penedès, un drac fet per alumnes de l'escola de professorat d'EGB (Tarragona), el drac de Granollers, el d'Horta-El Carmel (Barcelona)... També han estat presents a la plaça els dracs fets per l'Escola-Taller d'Art de Reus i el construït, el 1992, pel ball de diables de Reus. El 1993 s'estrena la mostra «La Víbria: drac i femella», amb la presència de les víbries de Ciutat Vella (Barcelona) i de Tarragona, portada per la colla de diables Voramar del Serrallo. Des del 1994, la colla del drac de Reus és l'encarregada de convidar altres dracs a la diada.

Junt amb els llibres, la venda de roses és l'altra gran activitat econòmica de la diada. Les floristeries –però també les escoles, agrupaments i altres entitats– munten parades per a la venda de flors. A banda de les parades comercials, són moltes les entitats culturals, partits polítics i altres organitzacions que acudeixen a la plaça per tal de donar a conèixer les seves publicacions, divulgar seu ideari o, senzillament, manifestar la seva presència a la ciutat.

A partir dels anys vuitanta, amb el notable augment de l'afluència a la plaça, l'Ajuntament, mitjançant la comissió de festes i, actualment, l'IMAC, coordina la presència de les diverses parades a la plaça.

La diada, amb els seus components culturals, reivindicatius i comercials, ha esdevingut una celebració cabdal del calendari festiu de la ciutat i de tot el país. Una festa que, des de la llegenda, ha esdevingut popular.

Data de publicació digital: 1/3/2003

La Biblioteca Digital és un servei de CARRUTXA en conveni amb **L'INSTITUT MUNICIPAL D'ACCIÓ CULTURAL DE REUS**

< Dissenyat i programat per Mussara Disseny >